

ЛЁГКІХ ШЛЯХОЎ

НЕ ШУКАЎ

Імя Максіма Багдановіча стала сімвалам гарачай юнацкай любові да Радзімы і веры ў творчыя сілы народа. У змрочныя дні рэакцыі, калі беларуская мова лічылася выключна «мужыцкаю» моваю, ён марыў аб тым часе, калі беларускі народ стане поруч з самымі культурнымі народамі свету і ўнясе свой дар у скарбніцу сусветнай культуры. Сваё кароткае, але мэтанакіраванае жыццё ён аддаў развіццю беларускай культуры. Цяжка нават паверыць, што за 10 гадоў юнак мог стаць выдатным паэтам, публіцыстам і першым беларускім крытыкам і літаратуразнаўцам, які намеціў асноўныя шляхі развіцця маладой беларускай літаратуры.

Першы свой твор «Музыка» М. Багдановіч апублікаваў у ліпені 1907 года, калі яму яшчэ не споўнілася 16 год, а ў маі 1917 года дваццаціпяцігадовага паэта не стала. І калі жыццесцвярдзальная паэзія Максіма Багдановіча была дзіўнай казкай, то само жыццё паэта падобна на прыгожую, але трагічную легенду.

Пра жыццё і творчасць Багдановіча напісана нямала цікавых кніг. І з кожнай новай кнігай мы адкрываем усё новыя старонкі жыцця паэта. Але закрытых для нас старонак яго жыцця яшчэ вельмі многа. І таму нас цікавіць кожны новы факт з яго біяграфіі.

Большую частку біяграфічных звестак пра паэта мы даведваемся з успамінаў яго бацькі, вядомага беларускага этнографа Адама Ягоравіча Багдановіча, напісаных у 1923 годзе па просьбе Інстытута беларускай культуры.

Успаміны Адама Ягоравіча знаёмяць нас з сям'ёй, з яе нацыянальнымі традыцыямі, расказваюць пра дзіцячыя і юнацкія гады паэта, пра ўмовы, у якіх ён рос, вучыўся і фарміраваўся як мастак.

Максім вырас у інтэлігентнай беларускай, але абруселай сям'і. Рос і вы-

хоўваўся далёка ад Радзімы, на берагах Волгі. Што ж прымусіла яго стаць адным з самых яркіх песняроў Беларусі, першым крытыкам і тэарэтыкам беларускай літаратуры? «...Чым вытлумачыць выбар пастаноўкі мэты?— задае сабе пытанне Адам Ягоравіч і адказвае:—Перш за ўсё ўнутраным, відавочна непераадольным захваленнем роднай стыхіяй, інтуіцыяй, унаследаванай ад продкаў».

Сам Адам Ягоравіч таксама ўнаследаваў ад продкаў любоў да родных мясцін, да нацыянальных традыцый, да беларускіх звычаяў і вуснай народнай творчасці. Ён беражліва збіраў мілыя яго сэрцу як успаміны дзяцінства старыя казкі і паданні. Але ў тыя змрочныя часы ён не верыў у магчымасць развіцця нацыянальнай беларускай культуры. У сваёй кнізе «Пережитки древнего мирозерцания у белорусов. Этнографический очерк» (Гродна, 1895) Адам Ягоравіч сцвярджаў, што «...жыццё беларуса і яго творчая дзейнасць носяць выразны адбітак няразвітасці, адсталасці, забітасці».

Максім Багдановіч усю сваю творчую дзейнасць прысвяціў таму, каб наблізіць час, калі беларуская літаратура ўнясе свой уклад у скарбніцу сусветнай культуры. «Наша пісьменнасць... вялікім пачуццём напоўнена..., не на грашовых справах трымаецца яна і ніколі не пойдзе чысціць боты капіталу».

У 1923 годзе Інстытут беларускай культуры распачаў пошукі літаратурнай спадчыны Максіма Багдановіча і звярнуўся да Адама Ягоравіча з просьбай напісаць успаміны пра сына. Толькі азнаёміўшыся з рукапісамі, бацька зразумеў, якую тытанічную працу прарабіў яго сын. Характарызуючы рысы характару Максіма, Адам Ягоравіч пісаў: «У працы быў настойлівы і ўпарты. Паставіўшы якую-небудзь мэту, ён цвёрда і няўхільна

імкнуўся да яе ажыццяўлення». І далей: «З той жа ўпартасцю ён адносіўся і да вывучэння беларускай мовы і да пісання вершаў на ёй. Калі прыняць пад увагу неабходнасць вучэння і ўсе абставіны яго жыцця, то нельга не прызнаць яго работу ў гэтай сферы велізарнай. І нельга не палічыць гэтага прадпрыемства нават дзёрзкім. Не пайшоў жа ён па лініі найменшага супраціўлення: не стаў пісаць па-руску. Яго пераклады сваіх жа вершаў сведчаць, што ён і па-руску мог бы пісаць нядрэнныя вершы. Але ён гэты лёгкі шлях яшчэ ў дзяцінстве адвергнуў і смела рашыў пераадолець велізарныя цяжкасці, каб пісаць прыгожыя вершы і ўзбагаціць гэтую мову новымі мастацкімі формамі. Да апошняй мэты ён імкнуўся зусім свядома...

Якія цяжкасці ён пераадолеў на гэтым шляху, сведчаць яго рукапісы і сшыткі: колькі там выпісак са слоўнікаў, зборнікаў і старадрукаваных кніг! Які з паэтаў, хто ўсмактаў беларускую мову з малаком маці, узнімаў гэтую цяжкую, карпатлівую, крахаборчую працу? А ён, слабагруды, хілы, падняў. І нёс яе цярыліва, упарта і для мяне і для ўсіх, хто яго акружаў, непрыкметна».

Пачынаючы з 1923 года, Адам Ягоравіч пачаў збіраць раскіданыя па розных дарэвалюцыйных выданнях публікацыі Максімавых твораў, дамаўляўся з Максімавымі таварышамі, каб напісалі ўспаміны. Збіраючы матэрыялы, спісваўся са сваякамі.

Ніжэй публікуюцца ў скарачаным выглядзе пісьмы Адама Ягоравіча да Веры Іванаўны Кунцэвіч. Пасля смерці Веры Іванаўны (1949 год) іх захоўвала яе дачка—Наталля Глебаўна Кунцэвіч, якая жыве ў Горкім па вуліцы Мініна, д. 29, кв. 1.

У 1964 годзе Наталля Глебаўна перадала іх мне, і цяпер яны захоўваюцца ў Дзяржаўнай бібліятэцы імя У. І. Леніна.

15/IX-25 г.
Яраслаўль.

Дарагая Верачка,¹

шаноўная дэтка і ўсе любыя майму сэрцу пляменніцы і ўнучкі!

Я таму цябе, Верачка, паставіў на чале пісьма, што дзелавая частка яго цябе датычыць.

Зрабі ласку—падыдзі ў мясцовую Цэнтральную публічную бібліятэку на Варварцы, спытайся там т. Драніцы-

¹ Вера Іванаўна Кунцэвіч (народжаная Гапановіч), пляменніца Адама Ягоравіча, дачка яго сястры Магдаліны. Жыла ў Горкім, працавала машыністкай, памерла 10 лютага 1949 г.

на і папрасі яго пашукаць «Ніжародскі Ліст[ок]» за 1915 г., прыблізна 90-я нумары. У іх надрукаваны пераклад Максімаў апавядання Франка². Заканчэнне гэтага апавядання ў № 98 ёсць, так што друкаваць не трэба. І наогул пагартай Лісток за гэты год: ці не знойдзеца яшчэ чаго-небудзь Максімавага—перадрукуй³. Колькі ўся гэтая аперацыя з перасылкамі і трамваем будзе каштаваць—прышлі рахунак, я вышлю грошы.

Усё гэта трэба зрабіць як мага хутчэй: затрымліваецца размеркаванне матэрыялу.

Пасля папрасі пашукаць «Украінскае жыццё» за 1914-ты год № 11—12 (лістапад—снежань) з артыкулам Максіма «Аб гуманізме і неабачлівасці» і таксама перадрукуй. Ведаю, што ты занятая. Калі сама не зможаш—папрасі каго-небудзь...

Запіску да Драніцына прыкладаю...
Твой дзядзька Адам.

9/X-25 г.

Дарагая Верачка!

Як шкада, што ты мне позна адказала і пры тым адмоўна. А я ўжо абнадзеіў Мінск, што справа на мазі. Няважна—ці будзе артыкул перадрукаваны або перапісаны. Адзін фельетон перапісаць няцяжка. Можна абмежавацца толькі артыкулам у «Ніжародскі Лістку», а «Украінскае жыццё» пакінуць у спакоі: яго лягчэй дзе-небудзь знайсці, «Лісток...» жа не знойдзеш.

Калі ты не можаш гэтага зрабіць—папрасі каго-небудзь іншага, напрыклад, Андрушу, калі ён дома. І тады дай яму рэкамендацельнае пісьмо і ўсе неабходныя ўказанні. Калі Андрушы няма—магчыма знойдзеца яшчэ хто-небудзь, хто зможа зрабіць гэтую нескладаную справу. Што будзе каштаваць—я заплачу.

Я ведаю, што Вы вельмі холадна адносіцеся да выдання твораў Максіма. Але ўжо не да такой ступені варожа, каб не выканаць маёй просьбы па адшуканні добраахвотніка. Рускія артыкулы пойдучь у дадатак і таму яшчэ не позна. Аднак занадта доўга марудзіць не варта...

Ваш. А. Багдановіч.

15/X-39 г.

Дзякуй табе, дарагая Вера, за пры-

² Апавяданне І. Франка «Муляр» перакладзена М. Багдановічам з украінскай на рускую мову («Каменцік») і апублікавана ў газеце «Нижегородский листок», 1915, № 94 ад 9 красавіка і № 98 ад 13 красавіка.

³ У «Нижегородском листке», 1915, № 188 ад 13 ліпеня апублікаваны верш І. Франка «На реке вавилонской», перакладзены на рускую мову М. Багдановічам.

сылку выразкі аб выданні вершаў Максіма ў зборніку. Пасля далучэння Заходняй Беларусі цікавасць да яго ажывілася, бо адначасова мне прыслалі артыкул у «Літаратурной газете» № 54 нейкага Мазалькова вельмі хвалебны, з якога я даведаўся, што група паэтаў... выпускаюць у бліжэйшы час зборнік «Выбраных вершаў» М. Багдановіча ў сваіх перакладах на расійскую. Пераклады, наколькі я магу меркаваць па некаторых узорах, невысокай якасці, але ўсё ж сведчаць аб наяўнасці цікавасці да пісьменніка з нашай сям'і. З Максімам Багдановічам у цэлым знаёмы вельмі нямногія, бо выданні яго «Твораў» Белар. Акад. навук [Інстытута беларускай культуры] у продаж не пускаліся, а толькі служылі матэрыялам для абмену з іншымі выдавецтвамі. Зборнік «Вянок», выдадзены ў абмежаванай колькасці экзэмпляраў, яшчэ пры

жыцці паэта ўвесь разышоўся. Дарэчы, у Вільні ён быў перавыдадзены ў 20-х гадах ды, напэўна, і яшчэ перавыдаваўся. Цяпер Вільню мы перадаем Літве—абставіны наўрад ці спрыяльныя для выдання беларускіх аўтараў: яна будзе адрэзана ад Беларусі. Але пажывем, то ўбачым, калі не я, дык ты...

Будзь здарова.
Твой дзядзька Адам.

Асобныя штрыхі з жыцця Максіма могуць быць і ў іншых пісьмах сваякоў і родзічаў. У свой час Адам Ягоравіч прасіў некаторых знаёмых напісаць успаміны пра сына. Можна і яны дзе захаваліся. Рукапісныя матэрыялы трэба шукаць, каб па крупінках сабраць як мага больш кветак у вянок памяці паэта.

Ніна ВАТАЦЫ.

ПАМЯЦЬ ЗАСТАЕЦЦА ЛЮДЗЯМ

Кожны раз, спыняючыся ў музеі Янкі Купалы ля партрэта Уладзіславы Францаўны Луцэвіч, задумваешся, як лепш расказаць нашым наведвальнікам пра «цёцю Уладзю», гэтага незвычайнага чалавека, чалавека адкрытай душы і вялікага сэрца, актыўнага грамадскага і культурнага дзеяча, шчырую сяброўку і спадарожніцу Янкі Купалы, а пасля яго смерці — арганізатара і стваральніцу Літаратурнага музея паэта, першага яго дырэктара.

Сёлета ёй споўнілася б 80 гадоў. Нялёгкім і складаным быў жыццёвы шлях Уладзіславы Францаўны. Нарadzілася яна 26 снежня 1891 года ў мястэчку Вішневе Ашмянскага павета былой Віленскай губерні. Бацька, Франц Станкевіч, працаваў лесніком, а маці — Эмілія Манэ, настаўніца па адукацыі — вучыла навакольных дзяцей грамаце. Бацька Уладзіславы Францаўны беларус, а маці — французжанка.

Сям'я Станкевічаў жыла ў маленькім чысценькім доміку, каля якога быў невялічкі садок, а ў доме —

«прыгожая жанчына з пасівелымі валасамі, заплеченымі ў тоўстыя доўгія косы, зашпіленыя на галаве ў цяжкі пук, які, здаецца, адцягваў назад яе маленькую стройную галоўку. Вялікія ўважлівыя вочы яе, — успамінае Канстанцыя Буйла, — помняцца мне дагэтуль. Яна была маёй настаўніцай, кіраўніком і другам. Стары, вопытны педагог, Эмілія Станкевіч шмат часу аддавала на заняткі са мною. Яна кіравала маёй самаадукацыяй, выбіраючы мне кнігі для чытання, вяла доўгія і цікавыя гутаркі, адкрываючы вочы на ўсе з'явы жыцця і асяроддзя, у якім мы знаходзіліся тады. Усё гэта вельмі дапамагала ў жыцці, і я да апошняга дня з глыбокай любоўю і пашанай успамінаю маю лагодную і строгую, добрую і патрабвальную настаўніцу». Як пазней жартавала Уладзіслава Францаўна, ад маці яна ўзяла вясёлы і неспакойны характар, а знешняе падабенства — ад бацькі.

З партрэта работы мастака П. Сергіевіча на нас глядзіць стройная маладая дзяўчына ў беларускім нацыя-